

فصلنامه مطالعات دفاعی استراتژیک

سال شانزدهم، شماره ۷۴، زمستان ۱۳۹۷

مقاله چهارم، از صفحه ۷۵-۹۸

تدوین راهبردهای دفاع همه‌جانبه در حوزه‌ی فرهنگی

سید محمود شمس دولت‌آبادی^۱ محمد ادریسیان^۲ محمد قربان جعفری^۳

پذیرش مقاله: ۹۶/۱۱/۱۵

دریافت مقاله: ۹۶/۱۰/۱۰

چکیده

مقاله حاضر برگرفته از مطالعه گروهی با عنوان تدوین راهبردهای دفاع همه‌جانبه در جنگ احتمالی آینده، می‌باشد که به حوزه فرهنگی دفاع همه‌جانبه پرداخته است، و عوامل تأثیرگذار فرهنگی در دفاع همه‌جانبه را از جنگ‌های صدر اسلام، بیانات حضرت امام (علیه‌السلام)، مقام معظم رهبری، هشت سال دفاع مقدس و جنگ‌های ۲۵ ساله اخیر در منطقه غرب آسیا و عوامل تأثیرگذار قدرت فرهنگی امریکا بر حوزه فرهنگی دفاع همه‌جانبه احصاء نموده است. جهت تدوین راهبردها از روش نوین تدوین راهبرد دعا که توسط دانشگاه عالی دفاع ملی ارائه گردیده استفاده شده است. ابزار اصلی جمع‌آوری داده‌های ثانویه، فیش‌برداری است که با روش کتابخانه‌ای، داده‌ای لازم جمع‌آوری شد. همچنین ابزار اصلی جمع‌آوری داده‌های اولیه در این تحقیق مصاحبه و پرسشنامه بود که با استفاده از روش میدانی داده‌های مربوطه گردآوری شدند. در نهایت با استفاده از ۷ مورد ضعف، ۲۲ مورد قوت، ۶ مورد فرصت و ۷ مورد تهدید در حوزه فرهنگی به‌عنوان عوامل محیطی (داخلی و خارجی)، راهبردهای بخشی و کلان در حوزه فرهنگی دفاع همه‌جانبه تدوین گردیده است.

واژگان کلیدی: راهبرد، دفاع همه‌جانبه، فرهنگ

۱ - استادیار علوم دفاعی راهبردی دانشگاه عالی دفاع ملی

۲ - دانش‌آموخته دکتری علوم دفاعی راهبردی دانشگاه عالی دفاع ملی (نویسنده مسئول)، Emailusef@gmail.com

۳ - دانش‌آموخته دکتری علوم دفاعی راهبردی دانشگاه عالی دفاع ملی

مقدمه

دفاع و آمادگی دفاعی حائز مرتبه‌ای ممتازی از اهمیت در نظام اسلامی است. به گونه‌ای که قرآن کریم در موارد بسیاری بر کسب آمادگی در همه ابعاد تأکید نموده است: «وَأَعِدُّوا لَهُمْ مَا اسْتَطَعْتُمْ مِّنْ قُوَّةٍ وَمِنْ رِبَاطِ الْخَيْلِ تُرْهَبُونَ بِهِ وَعَدُّوا لَّهُ وَعَدُّوْكُمْ»، آماده کنید برای کارزار با ایشان هر چه می‌توانید از نیروی انسانی و اسبان بسته‌شده که بترسانید با آن دشمنان خدا و دشمنان خود را» (سوره انفال: آیه ۶۰)

همچنین در خصوص کسب آمادگی و ارتقاء توانایی نیروهای مسلح در دفاع همه‌جانبه، امیر مؤمنان حضرت امام علی (علیه السلام) در جمع مردم و مسئولین شهر کوفه در فرازی از خطبه ۲۶ چنین می‌فرماید: «فَخَذُوا الْحَرْبَ أَهْبَتَهَا وَ أَعِدُّوا لَهَا عُذَّتَهَا فَقَدْ شَبَّلَطَّاها وَ عَلَا سَنَّاها»، برای جنگ آماده شوید و سازوبرگ نبرد مهیا دارید که آتش کارزار افروخته‌شده و شعله آن بالاگرفته است.» (نهج البلاغ، خطبه ۲۶: فراز ۵)

فرماندهی معظم کل قوا حضرت امام خامنه‌ای (مدظله العالی) نیز در این خصوص می‌فرماید: «ما عناصر قدرت فراوانی داریم این‌ها را باید حفظ کنیم و روزبه‌روز افزایش دهیم. ما ضعیف نیستیم، باید در مقابل تهدید آمادگی داشته باشیم. اگر نداریم، باید آمادگی ایجاد کنیم و اگر داریم، حفظ کنیم و افزایش دهیم. در مقابل اعلان جنگ، اعلان دفاع همه‌جانبه "روی همه‌جانبه" تکیه و تأکید می‌کنم" و در مقابل اقدام به جنگ، اقدام به دفاع و ضربه‌ی متقابل» (امام خامنه‌ای (مدظله العالی)، ۱۳۸۰).

امام خمینی (ره) از نوادر فقها و تنها فقیه زمان خویش است که در مجموعه آراء فقهی خود شخصاً به مقوله دفاعی و ابعاد گسترده آن توجه نموده و در این رابطه ظرایف خاصی را در زمینه مسئولیت جامعه اسلامی، حکومت‌های مسلمان در برابر بیگانگان و معترضان و تهدیدکنندگان منافع و آرمان‌های اسلامی امت اسلام متذکر شده‌اند. قرائن و شواهد موجود در گستره آثار نظری بجای مانده از حضرت امام (ره) یعنی پیام‌ها، سخنرانی‌ها و فتوای ایشان بیانگر حاکمیت نوعی ایدئولوژی ناب که بر چارچوب تفکر دفاعی آن حضرت استوار است و از زاویه آرمان‌های اسلام‌گرایانه، دفاع از قلمرو و منافع حیاتی مسلمین و امت اسلامی را در سطوح ملی (ایران اسلامی) و جهان اسلام (امت اسلامی) دنبال می‌نماید و حوزه‌های انسانی، فرهنگی، اقتصادی، سیاسی و فناوری را در سطوحی فراتر از دفاع صرف نظامی دربرمی‌گیرد.

از آنجایی که مؤلفه‌ی فرهنگی، به واسطه‌ی نقشی که در باورها، اعتقادات و ارزش‌های اقشار مختلف جامعه دارد، از اساسی‌ترین و ریشه‌ای‌ترین ابعاد دفاع همه‌جانبه می‌باشد، لذا این مسئله مطرح است

که در راستای پرداختن به دفاع همه‌جانبه با تمامی ابعاد و مؤلفه‌های آن، چه راهبردهایی برای دفاع فرهنگی می‌توان در نظر گرفت تا بتوان از قدرت تأثیرگذاری ابعاد اعتقادی و ارزشی فرهنگ، که نقش بسزایی در روحیه و باورهای انسان‌ها و به تبع آن نیروهای دفاعی دارد، در راستای اهداف دفاعی در سطح ملی، بهره‌برداری نمود.

با نگاهی ایجابی، با انجام این تحقیق به سبب ارتباط تنگاتنگی که موضوع دفاع فرهنگی با حیات و گسترش پهنه فعالیت‌های معنوی نظام مقدس جمهوری اسلامی ایران در منطقه و جهان دارد موجب توسعه و انجام و گسترش موارد ذیل می‌گردد:

(الف) مطالبه‌ی بنیان‌گذار نظام ج.ا.ا. امام خمینی (ره) و فرماندهی معزز کل قوا (عزله‌الله) در زمینه تولید ادبیات راهبردی دفاع فرهنگی پاسخ داده خواهد شد.

(ب) شرایط لازم جهت اجرای قسمتی از سند چشم‌انداز ۲۰ ساله کشور در قالب برنامه و سیاست‌های کلی نظام مقدس جمهوری اسلامی ایران در افق ۱۴۰۴ را فراهم می‌گردد.

(ج) تولید ادبیات موضوعی در زمینه‌ی دفاع فرهنگی از ابعاد و مؤلفه‌های قدرت ملی در دفاع همه‌جانبه و ایجاد زمینه و بستر مناسب جهت تداوم تحقیقات به‌روز، در زمینه‌ی دفاع همه‌جانبه متناسب با تهدیدات پیش رو.

و در نگاهی سلبی می‌توان گفت با عدم انجام چنین تحقیقاتی، به دغدغه‌های فکری فرمانده معظم کل قوا در خصوص آمادگی جهت رویایی با هجمه‌های فرهنگی و تهدیدات اجتماعی دشمنان به‌منظور ایجاد شکاف در سطح جامعه و خالی کردن عقبه‌ی نیروهای مسلح توسط مردم حین دفاع، به علت اختلافات در باورها و ارزش‌های فکری پاسخ داده نشده و بعد فرهنگی دفاع همه‌جانبه در جنگ احتمالی آینده مغفول مانده خواهد شد.

سؤالات تحقیق به دو قسمت تقسیم شده است:

(الف) سؤال اصلی: راهبردهای فرهنگی دفاع همه‌جانبه در جنگ احتمالی آینده چیست؟

(ب) سؤالات فرعی: عوامل تأثیرگذار بر مؤلفه‌ی فرهنگی دفاع همه‌جانبه در جنگ‌های صدر اسلام کدامند؟ عوامل تأثیرگذار بر مؤلفه‌ی فرهنگی دفاع همه‌جانبه از نظر امام خمینی (ره) و فرماندهی معظم کل قوا (عزله‌الله) کدامند؟ عوامل تأثیرگذار بر مؤلفه‌های (هفت‌گانه) دفاع همه‌جانبه در هشت سال دفاع مقدس چیست؟ عوامل مؤثر در مؤلفه‌های قدرت در صحنه جنگ‌های ۲۵ سال گذشته در منطقه غرب آسیا کدامند؟ تأثیر قدرت نظامی امریکا در مؤلفه‌ی فرهنگی دفاع همه‌جانبه چگونه

است؟ ویژگی‌های جنگ آینده در مؤلفه‌ی فرهنگی دفاع همه‌جانبه کدامند؟ توانمندی‌ها و آسیب‌پذیری‌های جمهوری اسلامی ایران در مؤلفه‌ی فرهنگی دفاع همه‌جانبه کدامند؟ عوامل تهدید زا و فرصت‌آفرین جمهوری اسلامی ایران در مؤلفه‌ی فرهنگی دفاع همه‌جانبه کدامند؟ در این تحقیق محور اصلی بحث بر اساس تبیین "راهبردهای دفاع همه‌جانبه" می‌باشد که برگرفته از دیدگاه عمیق حضرت امام (علیه‌السلام) مبتنی بر معماری اسلامی - جغرافیایی بوده و از پیکره‌بندی مؤلفه‌ی فرهنگی دفاعی تشکیل گردیده است.

مبانی نظری

الف - پیشینه :

این مؤلفه بر اساس سیره پیامبر اکرم (صلی‌الله‌علیه) در جنگ‌های صدر اسلام، تجارب هشت سال دفاع مقدس، بروز جنگ‌های متعدد در منطقه غرب آسیا، تهدیدهای مختلف علیه نظام مقدس ج.ا.ا؛ و نیز وجود ابهام در ماهیت جنگ احتمالی آینده و بر اساس رهنمودها و تدابیر معمار کبیر انقلاب حضرت امام خمینی (علیه‌السلام) و مقام معظم رهبری، مورد بررسی قرار گرفته و با نگاهی عمیق به مباحث مربوطه به تدوین راهبردهای دفاع همه‌جانبه منتهی می‌گردد. و در نهایت این مقاله به تدوین راهبردهای دفاع همه‌جانبه در حوزه‌ی فرهنگی - اجتماعی، می‌پردازد.

ب - مفهوم شناسی :

تدوین راهبرد: تهیه برنامه‌های بلندمدت، برای اداره اثربخش فرصت‌ها و تهدیدات ایجادشده از محیط، با توجه به نقاط قوت و ضعف، در این مرحله با توجه به مأموریت، اهداف قابل توجه را مشخص نموده راهبرد لازم را در جهت چگونگی رسیدن به هدف مشخص می‌نماییم. (نجف بیگی،

۱۳۸۳:۱۱۸)

دفاع همه‌جانبه: آماده‌سازی و به‌کارگیری همه سرمایه‌های انسانی، امکانات مادی و معنوی به‌منظور پیشگیری و مقابله با هر نوع تهدید و تهاجم دشمنان خارجی و داخلی دفاع همه‌جانبه می‌باشد. (خانی، ۱۳۷۶: ۱۴۹)

یک نوع دفاع در حوزه‌های سیاسی، اقتصادی، اجتماعی فرهنگی و نظامی مبتنی بر تمامی امکانات مادی و معنوی کشور در برابر دشمن یا هر عامل تهدید زایی که حیات سیاسی را با مخاطره روبرو ساخته اطلاق می‌شود. (مراد پیری، ۱۳۹۱: ۳).

فرهنگ، در گسترده‌ترین معنی به فرآورده‌های پیچیده و پیشرفته بشری مانند هنر، فلسفه، دانش و فناوری اشاره دارد و در علوم اجتماعی به نظامی از معانی مشترک که به‌گونه‌ای آشکار و جمعی، توسط یک گروه معین در یک‌زمان مشخص پذیرفته‌شده و بر پایه این نظام، معانی، کنش و رفتار گروه انجام می‌گیرد، اطلاق می‌شود.

فرهنگ در زبان فارسی معانی مختلفی دارد که مهم‌ترین آن‌ها ادب، تربیت، دانش، مجموعه آداب‌ورسوم، علوم، معارف و هنرهای یک جامعه است. از دیدگاه علمی تعاریف متعدد و متنوعی از فرهنگ ارائه گردیده که در ذیل به برخی از آن‌ها اشاره می‌شود:

در فرهنگ فارسی عمید، فرهنگ عبارت است از دانش، ادب، علم، معرفت، تعلیم و تربیت، آثار علمی و ادبی یک قوم یا ملت.

تعریف تایلر که در سال ۱۸۷۱ در کتاب فرهنگ ابتدایی آمده به‌عنوان تعریفی جامع‌و‌مانع معروف است: فرهنگ مجموعه پیچیده‌ای است که شامل معارف، معتقدات، هنرها، صنایع، فنون، اخلاق، قوانین، سنن و بالاخره تمام عادات و رفتار و ضوابطی است که فرد به‌عنوان عضو جامعه، از جامعه خود فرامی‌گیرد و در برابر آن جامعه وظایف و تعهداتی را بر عهده دارد.

در اصطلاح دانشمندان و صاحب‌نظران، معانی متفاوتی برای فرهنگ ذکر شده است. ادوارد برنت معتقد است؛ «فرهنگ مجموعه مرکبی است شامل علم، ایمان، هنر، اخلاقیات، قانون، سنت و سایر استعدادها و عادت‌هایی که یک انسان به‌عنوان عضوی از جامعه کسب می‌کند» تعدادی از تعاریف در مورد فرهنگ از کتاب مورهد (مورهد/گریفین، ۱۳۷۹: ۴۰۳)

- باوری که هر یک از اعضا در آن سهم دارند.
- ارزش‌های محوری قوی که موردپذیرش گسترده قرار گرفته‌اند.
- روش انجام امور در اطراف خودمان
- مجموعه‌ای از باورهای بادوام مشترک که از طریق واسطه‌های نمادین مبادله می‌شوند و در زندگی کاری انسان‌ها معنی پیدا می‌کنند.
- مجموعه‌ای از نمادها مراسم و افسانه‌های اساطیری که مبادله می‌شوند تا ارزش‌ها و باورهای یک سازمان را به اعضایش شناساند
- مجموعه‌ای از ارزش‌های مشترک غالب و دارای ارتباط منطقی است که با وسایل نمادین مانند داستان‌ها، افسانه‌های اساطیری، نقوش شعارها حکایات و کلمات قصار مبادله می‌شوند.

- قواره‌ای از مفروضات بنیادی که هر گروهی برای خود اختراع می‌کند کشف می‌کند و ایجاد می‌کند تا چگونگی مقابله با مشکلات موجود در سر راه سازگاری با محیط خارجی و ایجاد یکپارچگی داخلی را بیاموزد.

رایینز در مورد فرهنگ می‌گوید: سیستمی از استنباط مشترک که اعضا نسبت به یک سازمان دارند و همین ویژگی موجب تفکیک دو سازمان از یکدیگر می‌شوند. (استیفن پی. رایینز، ۱۹۹۸: ۱۰۵۹) و ویژگی‌های فرهنگ: دکتر بهروز قاسمی در کتاب خود ویژگی‌های فرهنگ را این‌گونه برمی‌شمارد: (قاسمی، ۱۳۸۲: ۴۱۶)،

- فرهنگ آموختنی است
- فرهنگ خشنودی بخش است
- فرهنگ وحدت و یگانگی می‌آفریند
- فرهنگ امری اجتماعی است
- فرهنگ امری ذهنی و تصویری است
- فرهنگ سازگاری می‌آورد

○ عوامل تأثیرگذار فرهنگی دفاع همه‌جانبه، در جنگ‌های صدر اسلام

پس از بررسی جنگ‌های پیامبر اعظم (صلی‌الله‌علیه) در صدر اسلام، عوامل تأثیرگذار فرهنگی به شرح ذیل استخراج گردیده است:

تقویت روحیه رزمندگان - دادن وعده‌ی پیروزی - بکاربردن رمز آغاز جنگ و شعار جنگی - بکاربردن پرچم و بیرق - پیوند جنگ با شعائر دینی - داشتن ایمان، ثبات و پایداری برای پیروزی - اجتناب از ترس و تردید مقابل دشمن - داشتن اخلاق متعالی فرماندهی - دادن دستورات اخلاقی در جنگ‌ها توسط پیامبر - ایجاد تفرقه و تضعیف روحیه‌ی در سپاه دشمن - فریب دادن دشمن در جنگ - دعوت به اسلام قبل از جنگ - هشدار و تهدید پیش از جنگ - دعا و تضرع حین جنگ - داشتن انگیزه‌ی دینی برای آغاز جنگ - حفظ وحدت و همبستگی سپاه - بکاربردن نظم و انضباط در سپاه - بسیج عمومی برای جنگ

○ عوامل تأثیرگذار فرهنگی دفاع همه‌جانبه، در بیانات حضرت امام (علیه‌السلام):

تحول و اصلاح فرهنگی - استقلال فرهنگی - مبارزه با تهاجم فرهنگی - اسلامی شدن فرهنگ - اجرایی شدن احکام اسلام، قرآن و سنت پیامبر (صلی‌الله‌علیه) - وحدت حوزه و دانشگاه - برائت از مشرکین -

تشریک مساعی علمای اسلام - حفظ اصول و آرمانهای مقدس - انقلابی شدن رسانه‌ها - توجه به مراکز آموزشی و فرهنگی - خودباوری و اجتناب از وابستگی - حفظ وحدت و انسجام - جلوگیری از یاس و بی‌تفاوتی مردم - توجه به مسجد و محافل دینی - تأکید به اصل خدا محوری - عملیات روانی علیه دشمن - معرفی جهاد به‌عنوان راه سعادت تأکید بر پیروزی الهی - استقامت و پایداری و اعتقاد به نصرت الهی - بسیج ملی یا لزوم آماده‌باش همگانی - دادن نوید پیروزی به رزمندگان و تجلیل از آنان - معرفی دشمنان به‌عنوان جنود ابلیس - لزوم برادری و برابری تمامی مسلمین زیر پرچم اسلام و توحید - شجاعت، شهامت، رشادت، صبر و استقامت در مقابل ابرقدرتها - بی‌اعتنایی به شایعات و تبلیغات - پیوند جهاد با شعائر الهی صدر اسلام و عاشورا - پشتیبانی و دادن روحیه به رزمندگان توسط ملت.

○ عوامل تأثیرگذار فرهنگی دفاع همه‌جانبه، در بیانات مقام معظم رهبری:

بصیرت افزایی و دشمن شناسی - استقلال و خودباوری فرهنگی - نگاه به درون و اعتماد به نفس ملی - انسجام و وحدت ملی - تحول در علوم انسانی و اسلامی سازی - مسئولیت پذیری مراکز فرهنگی، آموزشی و تبلیغی - درک تهاجم فرهنگی و تبادل فرهنگی - احیای ارزش‌های اصیل اسلامی - انجام امریه معروف و نهی از منکر و دوری از بی‌تفاوتی - توجه به فرهنگ و تفکر بسیجی و جهادی - توجه به فرهنگ قرآنی در جامعه - توجه به جوانان در مقابل تهاجم فرهنگی - پیشرفت در قانون‌گرایی و انضباط اجتماعی - تولید علم و نهضت نرم‌افزاری - توجه به نقش خواص در جامعه - صدور انقلاب - دفاع فرهنگی مقابل تهاجم فرهنگی از طریق مقابله‌ی به مثل - توجه به مساجد، نماز جمعه و جماعت و مراسم سالار شهیدان - استکبارستیزی - تقابل با تفکر سکولاری - توجه به پیام‌های عاشورا - حفظ روحیه رزمندگان و تکریم رزمندگان و ایثارگران - تناسب قدرت دفاعی با آرمان‌های انقلاب - داشتن روح حماسی، شجاعت، صلابت، ایثار، قدرت روحی، توکل به خدا، اعتماد به نفس، غیرت، آزادگی، دلیری، عشق به ولایت، صبر و مقاومت - گرفتن الهام از جنگ‌های صدر اسلام و عاشورا - معرفی دفاع به‌عنوان امتحان الهی - جهاد فی سبیل الله، نبرد با صنادید کفر و نفاق و گردنکشان ظالم و متجاوز عالم، تکیه بر نیروی ایمان و اخلاص، اعتقاد راسخ به توحید و اعتماد به وعده‌های الهی - دعابرای رزمندگان - توجه به پیام شهیدان - تبیین تفاوت بین رزمندگان با نظامی‌گری در ارتش‌های جهان - توجه به ابعاد نظامی، علمی، سیاسی و فرهنگی جهاد

○ عوامل تأثیرگذار فرهنگی دفاع همه‌جانبه، در هشت سال دفاع مقدس:

خدا محوری-ایمان ره اصل ولایت (معصومان، ولایت فقیه)-اعتقاد به امداد و نصرت الهی و معاد و فنای دنیا-بصیرت و بینش ژرف-تطبیق دفاع با صدر اسلام خصوصاً عاشورا-اعتقاد به دفاع مشروع-تکلیف‌گرایی-یاد خدا از طریق انجام عبادات (واجب و مستحب)-اخلاص در عمل-توکل به خدا-صبر و استقامت، شجاعت و دلاوری-عزت و کرامت-اخوت و همدلی
ایثار و فداکاری و شهادت طلبی-به اعتنایی به دنیا-شوق جهاد-استفاده از تبلیغات گسترده در جنگ-وحدت و یکپارچگی-بسیج اقشار، اقوام و اقلیت‌های مختلف ملی-پشتیبانی جنگ توسط ملت-پیوند روحانیت با رزمندگان (تقی زاده و دیگران، ۱۳۸۷:۱۲۸)

○ عوامل تأثیرگذار فرهنگی دفاع همه‌جانبه، در جنگ‌های ۲۵ ساله اخیر منطقه غرب آسیا:

بیداری اسلامی-عملیات روانی فراگیر توسط قدرت تبلیغی در جهان به نفع استکبار-فراگیری فرهنگ مبارزه در سطح کشورهای تحت استعمار-الگوسازی فرهنگ انقلاب اسلامی-استفاده از تجربیات فرهنگی انقلاب اسلامی-آماده سازی افکار عمومی برای پذیرش عملیات نظامی به شیوه بهانه سازی و مستندسازی-سانسور شدید خبری-غلبه فرهنگ اسلامی در جهاد و مبارزه با استکبار و استعمار-ایجاد تفرقه و اختلاف بین مذاهب و اقشار مختلف خصوصاً شیعه و سنی توسط استعمار-ترویج کذب و شایعه‌پراکنی و تقلیب حقیقت در بین ملتها-تلاش جهت ترویج فرهنگ غرب در کشورهای اسلامی خصوصاً جوانان-استفاده ی گسترده از ابزار رسانه در سطح بین‌الملل برای تحقق اهداف استکباری-تهاجم همه‌جانبه‌ی فرهنگی توسط استکبار-استفاده از جنگ نیابتی و برپایی جنگ‌های اعتقادی (تکفیری)

○ عوامل تأثیرگذار قدرت نظامی آمریکا در مؤلفه فرهنگی دفاع همه‌جانبه:

عملیات روانی همه‌جانبه از طرق مختلف-آماده سازی افکار عمومی-ارزیابی همه‌جانبه اطلاعاتی-عملیات سریع و قاطع جهت ایجاد موج شوک و بهت-انجام عملیات تأثیر محور
کنترل نمودن زمان نبرد-به کارگیری فناوری و سلاح روزآمد-به‌کارگیری جنگ الکترونیک در اهداف مختلف

روشن‌شناسی:

این تحقیق از نوع کاربردی و توسعه‌ای بوده و به‌صورت آمیخته و با روش توصیفی-تحلیلی، پیمایشی و همبستگی اجرا خواهد شد و با توجه به اینکه حاصل این تحقیق ارائه راهبرد است،

فرضیه اصلی طراحی نشده ولیکن جهت تکمیل ادبیات موردنیاز، ضمن انجام مصاحبه‌های تخصصی، از روش‌های تحلیل گفتمان و تحلیل خبرگی مؤلفه‌ها استفاده و بدین ترتیب، عوامل مؤثر دفاع همه‌جانبه حوزه‌ی تخصصی فرهنگی احصاء شده است.

به‌منظور تقسیم‌بندی عوامل مؤثر به چهار حوزه ضعف‌ها و قوت‌ها و فرصت‌ها و تهدیدها و همچنین تحلیل این عوامل، از روش خبرگی استفاده و نتایج آن از طریق پرسشنامه در معرض قضاوت خبرگان قرار گرفت و پس از اخذ نظرات خبرگان (پاسخ پرسش‌نامه‌ها)، با پارامترهای توصیفی به‌خصوص جدول توزیع فراوانی مورد تجزیه تحلیل قرار گرفت. هم‌زمان با این اقدامات اصول اساسی دفاع همه‌جانبه در حوزه‌ی فرهنگی، ابا روش تحلیل اسناد، جلسات خبرگی و طوفان مغزی و ملاحظه اسناد بالادستی احصاء شد.

در ادامه، با استفاده از روش بهینه‌شده تدوین راهبرد دانشگاه عالی دفاع ملی، به تحلیل شکاف راهبردی، تخصیص منابع و تدوین گزاره‌های راهبردی، پرداخته و برای تعیین مطلوبیت آن‌ها از روش انتخاب برترین پیشنهاد از طریق تشابه به راه‌حل ایدئال ۱ استفاده شد. به همین منظور، بعد از ارزیابی راهبردها که از طریق جمع‌آوری پاسخ‌های پرسشنامه محقق ساخته انجام شد، ماتریس ارزیابی راهبردها تشکیل و پس از محاسبه مطلوبیت هر یک از راهبردها، نسبت به اولویت‌بندی راهبردهای حوزه‌ی فرهنگی بر اساس بیش‌ترین مقادیر مطلوبیت‌ها اقدام گردید.

تجزیه و تحلیل داده‌ها و یافته‌های تحقیق

در این تحقیق جهت تدوین راهبردها از روش نوین تدوین راهبرد دعا که توسط دانشگاه عالی دفاع ملی ارائه گردیده و اصلاح‌شده‌ی روش دیوید می‌باشد، استفاده شده است. خلاصه مراحل تدوین راهبردها که در این تحقیق استفاده شد به شرح ذیل است:

– مطالعه اکتشافی بر اساس مبانی جنگ‌های صدر اسلام، فرمایشات امام خمینی (ره) و فرماندهی معظم کل قوا (مدظله‌العالی)، هشت سال دفاع مقدس و بررسی جنگ‌های ۲۵ سال گذشته در منطقه غرب آسیا در مؤلفه فرهنگی دفاع همه‌جانبه، اسناد بالادستی و مدارک موجود و تحقیقات پیشین در راستای موضوع تحقیق.

– مطالعه مبانی نظری اعم از نظریه‌ها، الگوها، راهبردهای موجود، مدل‌ها و ...

- تعیین چارچوب نظری (بر اساس مفاد اسناد بالادستی و مبانی نظری تحقیق)
  - بررسی تخصصی موضوع (متغیرهای تحقیق) و احصاء عوامل تأثیرگذار مربوط از درون آن
  - مطالعه محیط داخل و خارج (و احصاء عوامل تأثیرگذار مربوط)
  - انجام مصاحبه‌های خبرگی جهت تولید ادبیات تکمیلی
  - احصاء و تجمیع عوامل تأثیرگذار که از مطالعات فوق و ادبیات تکمیلی حاصل شده‌اند
  - تعیین اصول دفاع همه‌جانبه حوزه فرهنگی بر اساس موارد ذکرشده دربند ۱، مصاحبه‌های تکمیلی انجام شده و استفاده از روش نخبگی.
  - تفکیک عوامل تأثیرگذار به عوامل داخلی و خارجی با استفاده از پرسشنامه‌های محقق ساخته و پس از اخذ نظر از خبرگان
  - وزن دهی به عوامل محیط داخلی و خارجی بر اساس نظر خبرگان
  - ساخت یا معرفی ابزار سنجش وضع موجود محیط داخل و خارج
  - ارزیابی وضع موجود عوامل محیط داخل و محیط خارج
  - تعیین ضریب اهمیت هر عامل در محیط داخل و محیط خارج
  - تقسیم عوامل داخلی به دودسته قوت‌ها و ضعف‌ها و عوامل خارجی به دودسته فرصت‌ها و تهدیدها
  - تشکیل ماتریس‌های کمی ارزیابی عوامل داخلی و خارجی^۱
  - تعیین موقعیت راهبردی (تعیین وضع موجود و مطلوب) بر روی محور مختصات دکارتی بر اساس داده‌های حاصل از ارزیابی عوامل داخلی و خارجی
  - محاسبه زاویه بین بردار وضع موجود و وضع مطلوب و تعیین میزان چرخش راهبردی
  - تعیین درصد تخصیص منابع در جهت تقویت نقاط قوت، رفع نقاط ضعف، استفاده از فرصت‌ها و رفع تهدیدها در هر حوزه تدوین گزاره راهبردهای خرد (بخشی) بر اساس:
- ۱- چشم‌انداز، اهداف، اصول و سیاست‌های دفاع همه‌جانبه ۲- رویکرد موقعیت راهبردی ۳-
- تخصیص منابع جهت رفع ضعف‌ها، ارتقاء قوت‌ها، به‌کارگیری فرصت‌ها و دفع تهدیدات و همچنین اختلاف زاویه وضع موجود و وضع مطلوب و در نظر گرفتن درصد تخصیص منابع

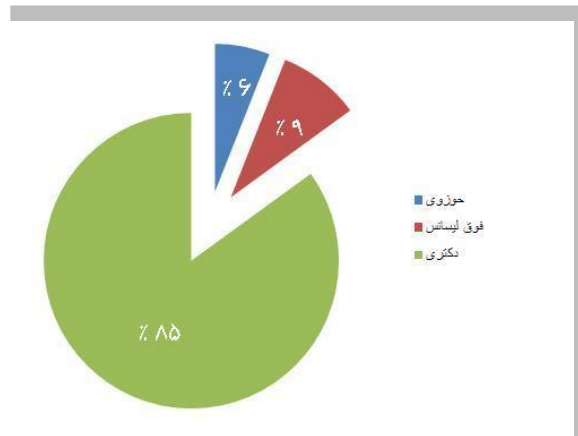
انتخاب گردیدند. جهت این امر، گزاره‌های راهبردی با استفاده از روش داده بنیاد و به روش خبرگی استخراج و تدوین شده‌اند.

ارزیابی راهبردهای هر حوزه به‌منظور اطمینان از مناسب بودن راهبردهای تدوین‌شده با استفاده از پرسشنامه محقق ساخته و تلاقی هر یک از راهبردها با عوامل داخلی و خارجی، میزان تأثیر هر یک از راهبردها بر عوامل مذکور موردسنجش قرار گرفت و تعیین مطلوبیت راهبردها با تشکیل ماتریس ارزیابی راهبردهای هر حوزه که بر اساس نتایج حاصل از ارزیابی راهبردها انجام می‌شود.

- تدوین راهبردهای کلان با محوریت اصول دفاع همه‌جانبه
- اولویت‌بندی (رتبه‌بندی) راهبردهای ترکیبی بر اساس میزان مطلوبیت آن‌ها.
- تجزیه و تحلیل سؤالات شناسایی جامعه آماری

در این مورد با طرح دو سؤال شناسایی سعی در روایی و اعتبار هرچه بیشتر پرسشنامه شده است که این سؤالات تجزیه و تحلیل گردیده و به شرح ذیل می‌باشد:

سؤال ۱: سنوات خدمتی: ۱۳ درصد پاسخگویان دارای سنوات خدمتی پایین‌تر از ۲۵ سال بوده و ۸۷ درصد آنان بالای ۲۵ سال خدمت داشته که نشانگر تجربه بالای پاسخ‌دهندگان در تخصص خود است که به جامعه آماری اعتبار فوق‌العاده‌ای می‌دهد.

سؤال ۲: میزان تحصیلات:

یافته‌های نمودار بالا بیانگر این است که ۶ درصد آنان دارای تحصیلات حوزوی و ۹ درصد فوق‌لیسانس ۸۵ درصد نیز دارای تحصیلات دکترا می‌باشند یعنی تمامی پاسخ‌دهندگان دارای

تحصیلات کارشناسی ارشد و دکترا بوده و از تخصص و تجربه زیادی برخوردار می‌باشند که به جامعه آماری اعتبار بالایی می‌بخشد.

اصول اساسی حاکم بر حوزه فرهنگی و اجتماعی:

اصول اساسی حاکم بر این حوزه پس از انجام مطالعات اکتشافی و بررسی اسناد و مدارک بالادستی و تحلیل محتوی و گفت‌مان حضرت امام خمینی (ره) و امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) و همچنین برگزاری چندین جلسه نشست خبرگی حاصل شده و در نهایت با تأیید اساتید محترم راهنما و مشاوره به شرح ذیل ارائه می‌گردد:

- خداباوری و دین‌محوری
- ولایت‌مداری
- بصیرت و دشمن‌شناسی
- تفکر بسیجی و عمل جهادی
- وحدت و انسجام ملی
- استقلال و مصونیت فرهنگی

○ شناسایی (استخراج) عوامل محیطی داخلی و خارجی:

به‌منظور شناسایی عوامل محیطی داخلی و خارجی در ابتدا مطالعات اکتشافی و بررسی اسناد و مدارک تاریخی و موجود و اسناد بالادستی صورت گرفته و پس از احصاء عوامل اولیه در جلسات تخصصی و نشست‌های خبرگی و طوفان مغزی این عوامل با تفکیک عوامل داخلی از خارجی به تأیید جامعه خبره رسید. پس‌از آن این عوامل در دو بخش داخلی و خارجی در قالب پرسشنامه شماره یک جهت کسب نظر جامعه آماری مربوط ارائه و با توجه به حجم جامعه آماری و پارامترهای توصیفی، عوامل چهارگانه محیط داخل و خارج و همچنین وضع موجود این عوامل مشخص گردید.

جدول ۱: تعداد عوامل محیطی

عوامل محیطی	ضعف‌ها	قوت‌ها	فرصت‌ها	تهدیدات
تعداد	۷ مورد	۲۲ مورد	۶ مورد	۷ مورد

○ تجزیه و تحلیل محیط داخلی (ماتریس ارزیابی عوامل داخلی)

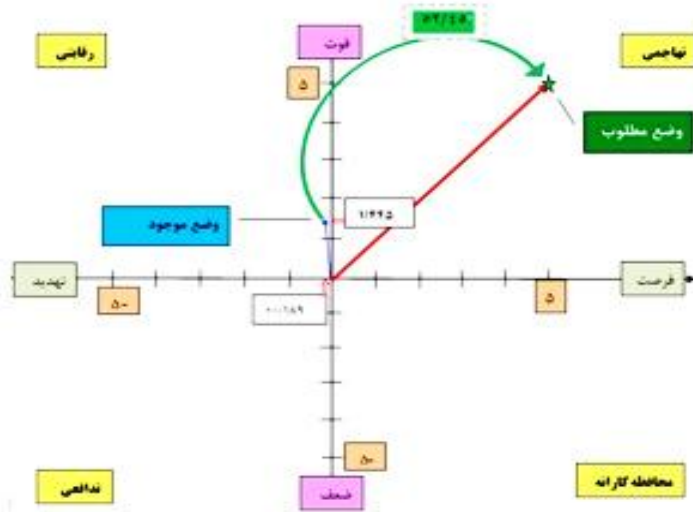
به‌منظور تجزیه و تحلیل محیط داخلی و بر اساس پرسشنامه‌های تنظیم‌شده که بین جامعه آماری توزیع و پاسخ‌های اخذشده از آن‌ها مقادیر به‌دست‌آمده برای عوامل محیط داخلی یعنی ضعف‌ها و قوت‌ها، در قالب یک جدول درج و میانگین وضع موجود که بیانگر ضریب اهمیت آن عامل است

به همراه نمره موزون هر عامل که حاصل ضرب وزن در ضریب اهمیت است محاسبه و برای هر یک از عوامل ضعف‌ها و قوت‌ها به صورت جداگانه محاسبه و نهایتاً مجموع نمره موزون ضعف‌ها را از مجموع نمره موزون قوت‌ها کم کرده، مقدار کمی برای محیط داخلی به دست آمد.

○ تجزیه و تحلیل محیط خارجی (ماتریس ارزیابی عوامل خارجی)

بر اساس پرسشنامه‌هایی که بین جامعه آماری توزیع و پاسخ‌های اخذشده از آن‌ها، مقادیر به دست آمده برای عوامل محیطی خارجی یعنی فرصت‌ها و تهدیدات، در قالب یک جدول درج و همچنین میانگین وضع موجود که بیانگر ضریب اهمیت آن عامل است به همراه نمره موزون هر عامل که حاصل ضرب وزن در ضریب اهمیت است محاسبه شده و برای هر یک از عوامل فرصت و تهدید به صورت جداگانه محاسبه و نهایتاً مجموع نمره موزون فرصت‌ها را از مجموع نمره موزون تهدیدها کم کرده، مقدار کمی برای محیط خارجی به دست آمد.

نمودار ۱:

○ تخصیص منابع به عوامل چهارگانه محیط داخلی و خارجی

میزان تخصیص منابع موجود به منظور فراهم آوردن مقدمات و اقدامات لازم برای "ارتقاء و به‌کارگیری قوت‌ها"، "رفع ضعف‌ها"، "ایجاد و به‌کارگیری فرصت‌ها" و "دفع تهدیدات" با توجه

به نمرات موزون هر یک از عوامل محیطی داخلی و خارجی به دست آمده از پرسشنامه‌ها و کسب نظر خبرگان می‌بایست در تدوین راهبردها مورد ملاحظه قرار گیرد.

جدول میزان تخصیص منابع به عوامل چهارگانه محیطی در حوزه فرهنگی

دفع تهدیدات	ایجاد و به‌کارگیری فرصت‌ها	رفع ضعف‌ها	ارتقاء و به‌کارگیری قوت‌ها	درصد تخصیص منابع
۳۰/۹۱	۴۳/۸۱۹	۵/۵	۱۹/۷۵۹	

○ تدوین راهبردهای دفاع همه‌جانبه در حوزه فرهنگی - اجتماعی

از آنجایی که جوهره راهبرد، تمرکز بر موضوعات اساسی با استفاده از عوامل برتر ساز است به طوری که باید ضمن آنکه بتواند ضعف‌ها و تهدیدات را پاسخ دهد، اهداف را نیز پوشش دهد. لذا پس از تعیین موقعیت راهبردی و تحلیل شکاف بین وضع موجود و وضع مطلوب و تخصیص منابع تعیین شده (اوزان چهارگانه محیط داخلی و خارج) و بر اساس اهداف بیان شده و به منظور رسیدن به وضع مطلوب، راهبردهای دفاع همه‌جانبه در حوزه فرهنگی - اجتماعی با استفاده از عوامل برتر ساز (قوت‌ها و فرصت‌ها) به منظور رفع ضعف‌ها و پاسخ به تهدیدات، توسط یک گروه از نخبگان حوزه فرهنگی - اجتماعی و به روش نخبگی تعداد ۱۲ گزاره راهبردی حوزه فرهنگی - اجتماعی، تدوین و با عامل‌های محیطی مربوطه که در تدوین هر گزاره راهبردی مورد استفاده قرار گرفته است.

جدول ۱: تعیین تأثیر راهبردهای بخشی حوزه فرهنگی - اجتماعی در تحقق اصول بخشی :

ردیف	راهبردهای فرهنگی اجتماعی	اصول اساسی بخش فرهنگی - اجتماعی					
		تخلیاباوری و دین‌محوری	ولایت‌مداری	بصیرت و دشمن‌شناسی	تفکر بسیجی و عمل‌جهادی	وحدت و انسجام ملی	استقلال و مصونیت فرهنگی
۱	ایجاد پایداری فکری و فرهنگی و انسجام و وحدت فزاینده بین مردم و حکومت دینی با استفاده از سرمایه‌ی اجتماعی و اعتماد متقابل مردم و نظام ولایی، روحانیت و مرجعیت و قدرت نرم نظام برای مقابله با تهاجم فرهنگی سازمان‌یافته استکبار جهانی.	.	.	.	.	.	.
۲	تقویت ارزش‌ها و ایمان و اعتقادات دینی و مذهبی، افزایش هوشیاری و بصیرت و اعتماد به نفس مردم با اطلاع‌رسانی به‌موقع و مستمر برای دستیابی به جامعه‌ای پایدار و مقاوم در برابر تهدیدات فرهنگی و اجتماعی.	.	.	.	.	.	.

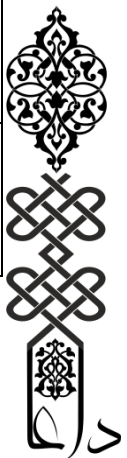

اصول اساسی بخش فرهنگی - اجتماعی						راهبردهای فرهنگی اجتماعی	ردیف
استقلال و مصونیت فرهنگی	وحدت و انسجام ملی	تفکر بسیجی و عمل جهادی	بصیرت و دشمن‌شناسی	ولایت‌مداری	خدا‌باوری و دین‌محوری		
.	.	.	.	.	.	رصد و پایش روزآمد تهدیدات فرهنگی با استفاده از ابزارهای فرهنگی (ماهواره، اینترنت، شبکه‌های اجتماعی، رسانه‌ها و ...) به‌منظور کشف استراتژی و رویکردهای دشمن و خنثی‌سازی آثار تهدیدات فرهنگی و مصون‌سازی جامعه و کاهش آسیب‌پذیری.	۳
.	.	.	.	.	.	ایجاد جبهه فرهنگی با راهبرد و راهبری واحد و یکپارچه عملیات دفاع فرهنگی با سازمان‌دهی کارآمد، بهره‌گیری مؤثر و حفاظت پایدار از منابع معنوی، انسانی حوزه فرهنگ و اندیشه‌ی دفاعی برای واکنش رسانه‌ای و اطلاع‌رسانی هماهنگ، به‌موقع و اثرگذار و یکپارچه‌سازی مقابله با کلیه مظاهر تهاجم دشمن.	۴
.	.	.	.	.	.	تقویت اشتراکات فرهنگی بین مردم کشور و نیز مسلمانان منطقه از طریق توسعه گفتمان فرهنگی و انقلاب اسلامی و بهره‌برداری از فرصت بیداری اسلامی، به‌منظور مهار جریانات معاند و اسلام‌ستیز.	۵
.	.	.	.	.	.	تقویت و ترویج فضایل اخلاقی و تفکر و فرهنگ بسیجی و جهادی با بهره‌گیری از تجارب هشت سال دفاع مقدس و فرهنگ عاشورایی برای ایجاد وحدت، انسجام ملی و جلب مشارکت عمومی در عرصه‌های دفاع فرهنگی و جلوگیری از نفوذ فرهنگ استعماری.	۶
.	.	.	.	.	.	توسعه فرهنگ اسلام ناب محمدی (صلی الله علیه و اله) در جهان اسلام و ایجاد همگرایی منطقه‌ای در حوزه تمدن ایران اسلامی با استفاده از تجارب و دستاوردهای انقلاب اسلامی برای ایجاد بازدارندگی در خارج از مرزهای ج.ا.ایران.	۷

اصول اساسی بخش فرهنگی - اجتماعی						راهبردهای فرهنگی اجتماعی	ردیف
استقلال و مصونیت فرهنگی	وحدت و انسجام ملی	تفکر بسیجی و عمل جهادی	بصیرت و دشمن شناسی	ولایت‌مداری	خدا‌باوری و دین‌محوری		
.	.	.	.	.	.	تقویت پایداری به اصول و مؤلفه‌های پایدارساز فرهنگی با تکیه بر غنای فرهنگی و پیشینه تاریخی و تمدنی و اصالت و هویت ایرانی اسلامی برای کاهش آسیب‌پذیری در برابر عملیات روانی دشمن و جلوگیری از تغییر باورها و سبک زندگی، تخریب نمادها و هویت ملی و مذهبی مردم ایران	۸
.	.	.	.	.	.	نهادینه‌سازی آموزش‌های عمومی و تخصصی دفاع فرهنگی، انجام تحقیقات راهبردی و کاربردی مرتبط، نظریه‌سازی، مفهوم‌سازی، آموزش مردم و اطلاع‌رسانی لاینقطع با استفاده از توانمندی‌های داخلی برای بازدارندگی، مصون‌سازی جامعه و کاهش آسیب‌پذیری در مقابل تهدیدات فرهنگی متوجه امنیت اخلاقی کشور ناشی از تبلیغات ماهواره‌ای، اینترنتی رادیویی و تلویزیونی	۹
.	.	.	.	.	.	بازتولید قدرت دشمن‌ستیزی مردم ایران و تقویت فرهنگ استکبارستیزی و ایجاد و بسترسازی جهت ایجاد آمادگی روحی و روانی عامه‌ی مردم جهت مقابله با استکبار جهانی با توجه به فرهنگ عاشورایی و فرهنگ دفاع مقدس با تقویت عزت نفس و غرور ملی برای خنثی کردن آثار تولیدات محتوایی رسانه‌ای ضد ایرانی و ضد اسلامی دشمن	۱۰
.	.	.	.	.	.	نهادینه‌سازی سبک زندگی دینی با استفاده از آموزه‌های دینی و منابع اسلامی از طریق فرهنگ‌سازی عمومی با استفاده از مراکز آموزشی و تربیتی، رسانه ملی و مطبوعات، کتب و محصولات فرهنگی، به‌منظور مقابله با سبک زندگی غربی و غیردینی و فرهنگ مادی‌گرایی و دنیاگرایی.	۱۱
.	.	.	.	.	.	استحکام درونی قدرت و افزایش توجه به ظرفیت‌های فرهنگی داخلی و ملی از طریق نگاه به درون با استفاده از اعتمادبه‌نفس ملی به‌منظور تقویت عزت و استقلال ملی و استقلال فرهنگی و مقابله با فرهنگ وادادگی و بی‌هویتی فرهنگی	۱۲

○ تعیین تأثیر راهبردهای بخشی حوزه فرهنگی - اجتماعی در تحقق اصول اساسی بخشی:
 در این مرحله جدولی مطابق شکل زیر ساخته می‌شود که هر ستون آن به یک اصل اساسی بخشی و هر ردیف آن به یکی از راهبردهای بخشی تدوین شده اختصاص خواهد داشت و در این جدول

مشخص می‌نماییم که هر راهبرد با کدام‌یک از اصول این حوزه مرتبط است. از آنجاکه راهبردهای حوزه فرهنگی - اجتماعی در راستای تحقق اصول بخشی این حوزه تدوین شده است لذا به‌منظور تعیین تأثیر راهبردهای تدوین‌شده بر این اصول، از طریق نخبگی و به روش طوفان مغزی، نخبگانی که در تدوین راهبردها مشارکت داشته‌اند تمامی راهبردهای بخشی تعیین‌شده را موردبررسی قرار داده و تأثیر هر یک از این راهبردها بر اصول را مشخص نمودند که درنهایت نتایج آن به شرح جدول شماره ۲ بیان گردیده است:

جدول ۲: راهبردهای کلان مرتبط با اصول اساسی حوزه فرهنگی - اجتماعی

ردیف	اصول اساسی حوزه فرهنگی - اجتماعی					
	دین‌محوری و خداباوری	ولایت‌مداری	دشمن‌شناسی بصیرت و	تفکر بسیجی و عملی جهادی	وحدت و انسجام ملی	استقلال و مصونیت فرهنگی
۱	*					
۲		*				
۳			*			
۴				*		
۵					*	

اصول اساسی حوزه فرهنگی - اجتماعی						راهبردهای کلان حوزه فرهنگی - اجتماعی	ردیف
استقلال و مصونیت فرهنگی	وحدت و انسجام ملی	تفکر بسیجی و عمل جهادی	بصیرت و دشمن شناسی	ولایت مداری	خدا باوری و دین محوری		
						ایجاد پایداری فکری و فرهنگی و انسجام و وحدت فزاینده بین مردم و حکومت دینی و ایجاد جبهه فرهنگی با راهبرد و راهبری واحد و یکپارچه‌ی عملیات دفاع فرهنگی از طریق سازمان‌دهی کارآمد، بهره‌گیری مؤثر و حفاظت پایدار از منابع معنوی و انسانی حوزه فرهنگ و اندیشه‌ی دینی به‌منظور مصونیت سازی فرهنگی جامعه در برابر تهدیدات فرهنگی و ایجاد استقلال فرهنگی.	۶

○ **تجمیع اصول اساسی حوزه فرهنگی - اجتماعی و استخراج یک مطلوب کلی:** در این مرحله، اصول اساسی حوزه فرهنگی - اجتماعی می‌بایست در جلسه خبرگی تجمیع و در نهایت یک مطلوب کلی برای این حوزه احصا شود.

جدول ۳: تجمیع اصول اساسی حوزه فرهنگی - اجتماعی و استخراج یک مطلوب کلی

ردیف	حوزه	اصول اساسی حوزه فرهنگی - اجتماعی	مطلوب کلی
۱	حوزه فرهنگی و دین محوری	خدا باوری و دین محوری	اسلام محوری و تفکر بسیجی و ولایت‌مداری
۲		ولایت‌مداری	
۳		بصیرت و دشمن شناسی	
۴		تفکر بسیجی و عمل جهادی	
۵		وحدت و انسجام ملی	
۶		استقلال و مصونیت فرهنگی	

پاسخ به سوالات تحقیق:

همان‌طوری که در بخش‌های قبلی این فصل مشاهده گردیده به تمامی سوالات این تحقیق پاسخ داده شد، به نحوی که جواب سوالات فرعی یک الی چهار این حوزه، شامل تعیین عوامل تأثیرگذار بر حوزه فرهنگی - اجتماعی دفاع همه‌جانبه در جنگ‌های صدر اسلام، هشت سال دفاع مقدس، جنگ‌های ۲۵ سال گذشته در منطقه غرب آسیا و مهم‌ترین عوامل تأثیرگذار بر حوزه فرهنگی - اجتماعی دفاع همه‌جانبه از نظر امام خمینی (ره) و فرماندهی معظم کل قوا (عظمت‌المجد) با استفاده از اسناد بالادستی و روش نخبگی و طوفان مغزی استخراج گردید. همچنین پاسخ سؤال‌های فرعی پنجم و ششم با عنوان «تأثیر قدرت فرهنگی - اجتماعی امریکا در متن ارائه‌شده است. جواب سوالات فرعی هفتم و هشتم نیز با شناسایی تعداد ۱۴ تهدید و ۱۰ فرصت و ۱۳ قوت و ۱۲ ضعف، ارائه و سپس تعداد ۹ گزاره راهبردی در حوزه فرهنگی - اجتماعی تدوین گردید. در مراحل

بعدی، راهبردهای بخشی این حوزه با مطلوب‌های (اصول) همین بخش تطبیق داده شد و راهبردهای کلان فرهنگی - اجتماعی استخراج گردید و در نهایت با تجمیع راهبردهای کلان حوزه‌های هفت‌گانه تأثیرگذار بر مطلوب‌های اساسی دفاع همه‌جانبه، راهبردهای نهایی به دست آمد. در آخرین مرحله از فرایند پژوهش، مطلوبیت راهبردهای نهایی تعیین و پاسخ سؤال اصلی تحقیق یعنی راهبردهای دفاع همه‌جانبه در جنگ احتمالی آینده حاصل گردید. بدین ترتیب به تمامی سؤالات تحقیق پاسخ داده شد.

نتیجه‌گیری و پیشنهاد

الف - نتیجه‌گیری:

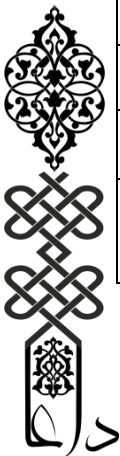
در این تحقیق علاوه بر پاسخ به تمامی سؤالات فرعی تحقیق که مرتبط با حوزه فرهنگی است، پاسخ سؤال اصلی تحقیق که "تدوین راهبردهای دفاع همه‌جانبه در جنگ احتمالی آینده" است نیز حاصل گردید جدول این سؤالات و پاسخ‌های خلاصه‌شده مربوطه به شرح ذیل است:

جدول ۴: سؤالات تحقیق و خلاصه پاسخ‌های آنها

ردیف	نوع و شماره سؤال	متن سؤال تحقیق	خلاصه پاسخ مربوطه
۱	سؤال فرعی ۱	عوامل تأثیرگذار بر حوزه فرهنگی - اجتماعی دفاع همه‌جانبه در جنگ‌های صدر اسلام کدام است؟	۲۰ مورد شناسایی و ذکر گردید
۲	سؤال فرعی ۲	مهم‌ترین عوامل تأثیرگذار بر حوزه فرهنگی - اجتماعی دفاع همه‌جانبه از نظر امام خمینی (ره) و فرماندهی معظم کل قوا (مقام‌القدس) کدام است؟	۶۶ مورد شناسایی و ذکر گردید
۳	سؤال فرعی ۳	عوامل تأثیرگذار بر حوزه فرهنگی - اجتماعی دفاع همه‌جانبه در هشت سال دفاع مقدس کدام است؟	۲۲ مورد شناسایی و ذکر گردید
۴	سؤال فرعی ۴	عوامل تأثیرگذار بر حوزه فرهنگی - اجتماعی دفاع همه‌جانبه در جنگ‌های ۲۵ سال گذشته در منطقه غرب آسیا کدام است؟	۱۶ مورد شناسایی و ذکر گردید
۵	سؤال فرعی ۵	عوامل تأثیرگذار قدرت فرهنگی - اجتماعی امریکا بر حوزه فرهنگی - اجتماعی دفاع همه‌جانبه کدام است؟	۸ مورد شناسایی و ذکر گردید
۶	سؤال فرعی ۶	عوامل تأثیرگذار ویژگی‌های جنگ آینده بر حوزه فرهنگی - اجتماعی دفاع همه‌جانبه کدام است؟	؟ مورد شناسایی و ذکر گردید
۷	سؤال فرعی ۷	نقاط قوت و آسیب‌پذیری در حوزه فرهنگی - اجتماعی چیست؟	۱۲ مورد قوت و ۱۵ مورد ضعف شناسایی و ذکر گردید
۸	سؤال فرعی ۸	عوامل تهدید زا و فرصت‌آفرین در حوزه فرهنگی - اجتماعی کدام است؟	۱۲ مورد عوامل تهدید زا و ۱۵ مورد فرصت‌آفرین شناسایی و ذکر گردید

○ تعیین تأثیر راهبردهای کلان حوزه فرهنگی در تحقق مطلوب‌های کلی دفاع همه‌جانبه:

در این مرحله جدولی مطابق شکل زیر ساخته می‌شود که هر ستون آن به یک مطلوب اساسی و ردیف‌های آن به راهبردهای کلان تدوین‌شده در حوزه‌های هفت‌گانه دفاع

همه‌جانبه اختصاص خواهد داشت و در این جدول مشخص می‌نماییم که هر راهبرد با کدام‌یک از مطلوب‌های کلی مرتبط است. از آنجاکه راهبردهای کلان در راستای تحقق مطلوب‌های کلی تدوین شده است لذا به‌منظور تعیین تأثیر راهبردهای تدوین شده بر این مطلوب‌ها، از طریق نخبگی و به روش طوفان مغزی، نخبگانی که در تدوین راهبردها مشارکت داشته‌اند تمامی راهبردهای کلان تعیین شده را مورد بررسی قرار داده و تأثیر هر یک از این راهبردها بر مطلوب‌ها را مشخص نمودند که در نهایت نتایج آن به شرح جدول ۵ است:

جدول ۵: تعیین تأثیر راهبردهای کلان حوزه فرهنگی - اجتماعی در تحقق مطلوب‌های کلیدفاع همه‌جانبه

مطلوب‌های کلی دفاع همه‌جانبه							ردیف	راهبردهای کلان حوزه فرهنگی - اجتماعی
اقتدار نظامی بازدارنده و کیننده	اقتدار اقتصادی مبتنی بر اقتصاد مقاوم	موجبات علمی - فناوری و نهضت راهبردی	استقلال و انسجام ملی	آمادگی دفاعی و بسیج مردمی (دفاع مردم پایه)	اسلام محوری و تفکر بسیجی و ولایت‌مداری	اشراف شناختی بر تهدیدات و دشمن		
*		*	*	*	*	*	۱	تقویت اعتقادات و ارزش‌های دینی و مذهبی احاد جامعه و همچنین ترویج اسلام ناب محمدی (صلی الله علیه و آله) بین سایر ممالک، با استفاده از ظرفیتهای دین مبین اسلام، از طریق محصولات فرهنگی، علما و مراکز دینی و مذهبی، به‌منظور نهادینه‌سازی تفکر اسلام ناب و سبک زندگی اسلامی در جامعه و همچنین ایجاد امت واحده ی اسلامی و همگرایی منطقه‌ای در حوزه تمدن اسلامی.
*			*	*	*	*	۲	افزایش روحیه ی ولایت‌مداری عمومی جامعه با استفاده از ظرفیتهای ولایت فقیه در نظام ولایی اسلام و فرهنگ عاشورا و مهدویت به‌منظور افزایش انسجام ملی و ایجاد جبهه یکپارچه ی دفاع فرهنگی و استکبار ستیزی و ارایه ی الگوی نظام ولایی کارآمد در سطح جهان اسلام.
*		*	*	*	*	*	۳	پایش روز آمد تهدیدات فرهنگی - اجتماعی و آگاه سازی مستمر و مؤثر جامعه خصوصا جوانان، از طریق کتب، مطبوعات، رسانه ها و فضای مجازی به‌منظور افزایش بصیرت و آگاهی و قدرت دشمن شناسی افراد جامعه خصوصا نخبگان خواص و ایجاد پایداری فکری و فرهنگی و تقابل با هجمه فرهنگی دشمنان.

مطلوب‌های کلی دفاع همه‌جانبه							ردیف	راهبردهای کلان حوزه فرهنگی - اجتماعی
اقتدار نظامی بازدارنده	اقتدار اقتصادی مبتنی بر اقتصاد ملی	مرجعیت علمی - فرهنگی	استقلال و انسجام ملی	آمادگی دفاعی و بسیج مردمی (دفاع مردم پایه)	اسلام محوری و تفکر بسیجی و ولایت‌مداری	اشراف شناختی بر تهدیدات و دشمن		
*			*	*	*	*	۴	افزایش وحدت و انسجام ملی و هم دلی و تقارب بین ملت و نظام اسلامی از طریق ترویج اشتراکات دینی و سرمایه‌های ملی و اجتماعی به‌منظور افزایش مشارکت عمومی، افزایش امنیت اجتماعی و پایداری و قوام جامعه و کاهش آسیب‌پذیری ملی.
*			*	*	*	*	۵	ایجاد پایداری فکری و فرهنگی و انسجام و وحدت فزاینده بین مردم و حکومت دینی و ایجاد جبهه فرهنگی با راهبرد و راهبری واحد و یکپارچه‌ی عملیات دفاع فرهنگی از طریق سازمان‌دهی کارآمد، بهره‌گیری مؤثر و حفاظت پایدار از منابع معنوی و انسانی حوزه فرهنگ و اندیشه‌ی دینی به‌منظور مصونیت‌سازی فرهنگی جامعه در برابر تهدیدات فرهنگی و ایجاد استقلال فرهنگی.

جدول دسته‌بندی راهبردهای ذکرشده دارای یک قابلیت عمده است که به‌وسیله آن می‌توان راهبردهای کلان حوزه فرهنگی - اجتماعی و راهبردهای کلان سایر حوزه‌ها را پس از تعیین تأثیر آن‌ها بر مطلوب‌های کلی دفاع همه‌جانبه با یکدیگر تجمیع و پس از تلفیق آن‌ها، راهبردهای نهایی دفاع همه‌جانبه در برابر تهدیدات احتمالی جنگ آینده را تدوین کرد. همان‌گونه که در جدول شماره ۵ ملاحظه می‌شود بین مطلوب‌های هفتگانه‌ی کلی دفاع همه‌جانبه، فقط مطلوب اقتدار اقتصادی مبتنی بر اقتصاد مقاومتی که تنها یکی از راهبردها در تحقق آن مؤثر شستخته شده است، سایر راهبردهای کلی دفاع همه‌جانبه در حوزه فرهنگی - اجتماعی به نحوی تدوین گردیده‌اند که در تحقق مطلوب‌های کلی دفاع همه‌جانبه در این تحقیق مؤثر واقع می‌شوند. و راهبردها نیز پیرامون مفاهیم کلی پایش تهدیدات و ارتقاء سطح کمی و کیفی اعتقادات، ارزش‌های اخلاقی، ولایت‌مداری، روحیه‌ی بسیجی و جهادی و همچنین پایداری فکری و اعتقادی طراحی گردیده‌اند.

که این گزاره‌های راهبردی با ابزار ظرفیت‌های فرهنگی جامعه برای نیل به اهداف که همان ارتقاء و مصون‌سازی سطح فرهنگی جامعه با تمامی ابعاد آن می‌باشد، قابل دسترسی می‌باشند.

ب - پیشنهادها:

به‌منظور تحقق عینی دفاع همه‌جانبه در مقابل تهدیدات پیش رو، ضروری است تمامی ابعاد دفاع از جمله بعد فرهنگی - اجتماعی که به لحاظ تأثیرات زیربنایی فکری، از مهم‌ترین ابعاد دفاع همه‌جانبه می‌باشد مبنا و محور پاسخ‌گویی و مقابله با تهدیدات و جنگ احتمالی آینده قرار گرفته و دستگاه‌ها و مبادی فکری - فرهنگی متعددی که در جامعه در حال کار در زمینه ارتقاء سطح فرهنگ می‌باشند همسو با مسئولان و فرماندهان عالی کشور نقش فرهنگ و انسجام اجتماعی را در پایداری امنیت و ارتقاء روحیه‌ی دفاعی جامعه درک نموده و راهبردهای کلان فرهنگی - اجتماعی را در این زمینه تدوین و پیاده‌سازی نمایند.

لذا بر اساس این مبنا، دفاع مردم پایه مدنظر قرار گرفته و ملاک و معیار عمل مسئولان و متولیان امور کشور، مردمی نمودن دفاع شده و سرمایه‌گذاری مادی و معنوی برای جلب مشارکت مردم و ارتقاء روحیه‌ی دفاعی آن‌ها از طریق فرهنگ‌سازی عمومی و انسجام و تعاون ملی ملاک عمل قرار گیرد. که این امر تقویت و تغییر مراکز فرهنگی اجتماعی ستاد کل نیروهای مسلح و نیروها را در جهت مراکز دفاع فرهنگی - اجتماعی طلب می‌نماید.

فهرست منابع:

الف - منابع فارسی

- قرآن کریم ، ترجمه آیت ا... مکارم شیرازی
- نهج البلاغه، ترجمه محمد دشتی
- امام خمینی، روح‌الله، "صحیفه‌ی نور"، موسسه نشر و تنظیم آثار امام خمینی (ره)، تهران، بی تا
- استیفن پی، رابینز و دیویدای، دی سنزو، (۱۹۹۸)، "مبانی مدیریت"، ترجمه دکتر سید محمد اعرابی، محمدعلی حمید رفیعی و بهروز اسراری ارشاد، تهران: چاپ نیل.
- تقی زاده، سنگری و عبداللهی (۱۳۸۷)، "عوامل معنوی و فرهنگی دفاع مقدس". قم. زمزم.
- عبدالله خانی، علی "تهدیدات امنیت ملی" مؤسسه فرهنگی مطالعات و تحقیقات ابرار معاصر، تهران، ۱۳۸۶.
- فولادی، قاسم (۱۳۹۰)، "سیر تحول تأثیر محور از ۱۹۹۱ تاکنون"، دانشگاه امام حسین (علیه‌السلام)، مرکز مطالعات دفاعی و امنیت ملی
- قاسمی بهروز (۱۳۸۲) "ویژگی‌های فرهنگ". تهران: بی تا.
- قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران.
- مرادپیری هادی، مقاله، "بررسی سیر تحول جنگ در قرون اخیر و تأثیر آن بر جنگ‌های آینده" ۱۳۹۳.
- مورهد، و گریفین، ر. (۱۳۷۴). "رفتار سازمانی" (چاپ اول، م. الوانی، و غ. معمارزاده، مترجمین). تهران: انتشارات مروارید (۱۹۸۹).

ج - سایت

- حدیث ولایت پایگاه اطلاع‌رسانی امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) (www.leader.ir/langs)
- <http://www.cfr.org/preparedness/responding-biological-/p9591>

- [http://www.sante.gouv.fr/direction generale de la sante](http://www.sante.gouv.fr/direction%20generale%20de%20la%20sante)
- <http://www.RKI.de/cIn-006/nn-231702/EN/Content/prevention>
- <http://www.nriol.com/welcom2american/life-style-in-usa.asp>
- [http://www.immi help.com/newcomer/American-lifestile.html](http://www.immi%20help.com/newcomer/American-lifestile.html)
- <http://www.fas.org/man/dod-101/sys/ac/equip/an-alq-155.htm>
- [http:// www.windermeregroup.com/Papers/space_ew0.html](http://www.windermeregroup.com/Papers/space_ew0.html)

